

Osa I: Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	2
2. VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄT	4
3. PÄIVÄHOITO JA ERI VAIHTOEHDOT TAMPEREELLA	6
4. PÄIVÄHOIDON ARVOT	7
5. OPPIMINEN	8
6. TOIMINTA- JA OPPIMISYMPÄRISTÖ.....	9
7. VARHAISKASVATUKSEN SUUNNITTELU JA ARVIOINTI	10
8. KASVATUSKUMPPANUUS.....	12
9. MONIAMMATILLISUUS	13
10. PERUSHOITO	14
11. LEIKKI	15
12.VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN ARVIOINTI	15
13.YHTEISTYÖ MUIDEN TOIMIJOIDEN KANSSA	16
LÄHTEET:	17

1. JOHDANTO

Hyvä päivähoiton työntekijä, Tampereen kaupungin päivähoiton kehittämistyöryhmä on laatinut yhdessä päivähoiton työntekijöiden kanssa *Tampereen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet*. Perusteet ohjaa ja tukee päiväkodin, perhepäivähoidon ja leikkitoiminnan varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteutusta ja arviointia. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet* ohjaa päivähoiton henkilöstön toimintaa ja on perustana päiväkodin, perhepäivähoidon ja leikkitoiminnan varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnalle.

Päivähoiton varhaiskasvatus ja esiopetus kuuluvat kasvatus- ja koulutusjärjestelmän kokonaisuuteen. Varhaiskasvatus on lapsen eri elämänsä vaiheissa tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lapsen tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista (*Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset 2002:9*). Varhaiskasvatuksen sisältöä ohjaa valtakunnallinen lainsäädäntö, kunnallinen päätöksenteko ja päivähoiton erilaiset suunnitelmat ja ohjelmat. Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset hyväksyttiin valtioneuvostossa helmikuussa 2002. Linjaukset ovat suomalaisen varhaiskasvatuksen keskeisiä periaatteita sekä kehittämisen painopisteitä. Valtakunnalliset varhaiskasvatuksen linjaukset ovat perusta uudelle valtakunnalliselle varhaiskasvatuksen sisällölliselle ohjaukselle, *varhaiskasvatussuunnitelmalle*. Linjausten tavoitteena on, että laaditaan kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja varhaiskasvatussuunnitelmaa tukevia linjauksia.

Päivähoiton suunnittelussa ja toiminnassa otetaan huomioon Tampereen kaupungin strategia *"Kaikem paree Tampere"* ja sosiaali- ja terveystoimen strategia *"Ihmisten kesken – taidolla ja sydämellä"*. Tampereen kaupungin päivähoiton tehtäväalueen toimintaa ohjaa päivähoiton strategia *"Hei, tuuks sää leikkiin mun kans."* Päivähoiton varhaiskasvatussuunnitelman perustana ovat tehtäväalueen projektit: Kunnalliset kehittämisorganisaatiot muutoksessa (TYKE-projekti), Päivähoiton laadunhallinta (laatu-projekti), Tampereen kaupungin esiopetussuunnitelma, Päivähoiton kestävä kehitys, Päivähoiton resurssikeskus, Varhaiskasvatuksen tietotekniikka (VATI-projekti), Lapsiperheet, IT ja tasa-arvo (LapsIT-projekti), Lasten tietotekniikkataitojen arviointihanke (Sokrates-ohjelma) sekä Tampereen kaupungin lapsipoliittinen ohjelma ja Terveys 2015-kansanterveysohjelma sekä erityispäivähoiton ohjelma.

Päivähoiton strategiassa on kuvailtu päivähoiton visio ja strategiset päämäärät, jotka selventävät visiota ja nostavat esille tärkeiksi koetut asiat. Strategiset päämäärät ohjaavat ajattelua ja toimintaa kohti vision toteutumista.

Päivähoidon strategiset päämäärät ovat seuraavat:

- *Lapsi ja erilaiset lapsuudet ymmärretään ja otetaan huomioon.*
- *Ammattitaitoista henkilökuntaa on riittävästi ja henkilöstön koulutus tukee perustehtävää.*
- *Kasvatuskumppanuus on perheiden ja päivähoiton kasvattajien yhteistä asiantuntijuutta.*
- *Päivähoidon toiminnan sisältöä kehitetään ja luodaan uusia palveluja vastaamaan lasten ja perheiden muuttuviin tarpeisiin.*
- *Päivähoito toimii aktiivisesti lapsen hyvinvointia tukevien verkostojen rakentamisessa kotikunnassa ja seutuyhteisössä.*

Päivähoidon visio:

Leikkivän, itseensä luottavan lapsen hyvä lapsuus on arvo sinänsä. Perheet ja päivähoiton kasvattajat toimivat kasvatuskumppaneina ja päivähoito tarjoaa monipuolista ja joustavaa palvelua. Päivähoito vaikuttaa aktiivisesti lapsen hyvinvointiin asiantuntijaverkostossa.

Tampereen kaupungin päivähoiton varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on toiminta- ja oppimisympäristön, perushoidon ja leikin kokonaisuus. Tässä kokonaisuudessa varhaiskasvatuksen tavoitteet toteutuvat hoidon, kasvatuksen ja opetuksen menetelmin.

Päiväkodeissa ja muissa päivähoitoyksiköissä laaditaan omat varhaiskasvatussuunnitelmat. Yksikkökohtaisissa suunnitelmissa huomioidaan kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi päivähoitoyksikön erityispiirteet, arvot, toimintatavat ja –kulttuuri.

2. VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄT

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan käytännön tavoitteellista kasvatustoimintaa lasten kehitysedellytyksien turvaamiseksi. Varhaiskasvatus sisältää ne vuorovaikutukselliset tapahtumat, joiden katsotaan edistävän lapsen kehittymistä kokonaisvaltaiseksi persoonallisuudeksi ja yhteiskunnan aktiiviseksi jäseneksi. Kasvatus, vanhemmuus ja lapsuus eivät esiinny muista elämänilmiöistä erillisinä. Ne ovat riippuvaisia aikakaudesta, yhteiskunnasta ja kulttuurista. Yhteiskunnalliset muutokset sekä lapsi- ja oppimistutkimusten tulokset asettavat haasteita päivähoidon henkilöstön ammatilliselle osaamiselle. (Brotherus, Helimäki & Hytönen 1994.)

Päivähoito on keskeistä lapsiperheille tarkoitettua sosiaalipalvelua, joka on kaikkien perheiden ja lasten oikeus. Subjekttiivinen päivähoito-oikeus toteuttaa sekä vanhempien oikeutta että lasten oikeutta varhaiskasvatukseen. Päivähoidossa otetaan lisäksi huomioon lasten erityistarpeet ja autetaan lasta ja perhettä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Tällöin korostuu myös varhaisen tukemisen näkökulma ja sitä kautta ehkäisevän toiminnan merkitys. (mt. 1994.)

Päivähoitolain (1973) mukaan *”päivähoidon tehtävänä on tukea päivähoidossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen tasapainoista kehitystä”*. Valtakunnallisten linjausten (2002:9) mukaisesti Tampereen päivähoidossa on tavoitteena toimia kasvatuskumppanuuden periaatteella yhdessä päivähoitoon henkilöstön ja perheiden kanssa tekemällä yhteistyötä vastavuoroisesti. Jokaisella elämänvaiheella on oma arvonsa ja lapsi nähdään yksilönä, omine itsenäisine oikeuksineen.

Päivähoito tarjoaa lapselle mahdollisuuden hoitoon, leikkiin ja oppiin sekä ystävyysuhteisiin vertaisryhmässä. Lasten päivähoito on varhaiskasvatusta, joka pitää sisällään sekä hoidon, kasvatuksen ja opetuksen. Lapsi oppii vertaisryhmässä yhdessä muiden kanssa. Lapsen omat kokemukset ja käsitykset elämästä muodostavat perustan uuden oppimiselle. Moniammatillinen päivähoitoon henkilöstö tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. (Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski & Nivala 1998.)

Kasvattajien oman työn arviointi ja kehittäminen ovat varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisen edellytys. Varhaiskasvatuksen kehittämisen keskeisiä osa-alueita ovat asiakaslähtöisyys, henkilöstön ammatillinen osaaminen ja täydennyskoulutus, työyhteisön toimivuus sekä johtamismenetelmät.

Lapsuuden turvaaminen eli lapsipoliittinen tehtävä	Tarjoaa mahdollisuuden iän ja kehitystason mukaiseen virikkeelliseen toimintaan, oppimiseen, lepoon ja virkistykseen
Perhepoliittinen tehtävä	Tukee yhdessä perheen kanssa lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista
Työvoimapolitiittinen tehtävä	Tarjoaa lapselle turvallisen ympäristön vanhempien työssäkäynnin ja opiskelun ajaksi
Oppimaan ohjaaminen eli koulutuspoliittinen tehtävä	Turvaa jokaisen lapsen oikeuden oppimiseen ja tukee oppimismahdollisuuksia
Tasa-arvoa edistävä tehtävä	Ennaltaehkäisee oppimisvaikeuksien syntymistä ja tasoittaa kehityksellisiä ja sosiaalisista taustoista johtuvia eroja
Sosiaalipoliittinen tehtävä	Tukee mm. muiden sosiaali- ja terveystalvelujen kanssa lapsiperheitä ja toimii lastensuojelun tukipalveluna
Sisäinen kehittämistehtävä	Varhaiskasvatuksen henkilöstö arvioi ja kehittää työtään jatkuvan oppimisen näkökulmasta

UVA 1. Varhaiskasvatuksen tehtävät (Hujala & Lindberg 1998).

3. PÄIVÄHOITO JA ERI VAIHTOEHDOT TAMPEREELLA

Tampereella päivähoiton toimintamuodot ovat päiväkotihoito, perhepäivähoito, leikkitoiminta ja yksityinen päivähoito sekä tukimuodot, joiden avulla lasta voidaan hoitaa kotona. Tampereella päivähoito järjestää maksuttoman esiopetuksen ja koulutustoimi hallinnoi esiopetusta.

Päivähoitomuotojen monipuolisuus on tamperelaisen päivähoiton perusta. Leikkitoiminnan lisääminen, monipuolistaminen ja erilaisten päivähoitomuotojen saatavuus ovat painottuneina lähitulevaisuuden linjauksissa.

Päiväkotihoitoa järjestetään siinä laajuudessa kuin vanhempien tarve edellyttää. Tampereella päivähoito toteutetaan suurimmaksi osaksi päiväkodeissa. Esiopetuksen lisäksi lapset ovat päivähoidossa päiväkodeissa. Päivähoitoikäisille lapsille järjestetään iltaja vuoroa 11 päiväkodissa. Ensimmäisen luokan oppilaille, joiden vanhemmat käyvät vuorotyössä ja ovat yksinhuoltajia, järjestetään iltaja vuoroa Vellamon ja Pulmusen päiväkodeissa. Terälähdessä toimiva luontokoulu ja sen puitteissa toimiva päiväkotiryhmän henkilökunta tarjoaa luonto- ja ympäristöopetusta kaikille tamperelaisille päivähoitoikäisille lapsille.

Perhepäivähoito on joko hoitajan omassa kodissa annettavaa hoitoa, lapsen kotona annettavaa hoitoa, kolmiperhepäivähoitoa tai ryhmäperhepäivähoitoa. Tampereella perhepäivähoitajat ja päiväkodit toimivat kiinteästi kumppaneina.

Leikkitoimintaa järjestetään leikkikerhotoimintana. Leikkikerhot kokoontuvat yhtenä tai useampana päivänä viikossa. Leikkitoiminta vastaa lasten leikki- ja vapaa-ajan toiminnoista ja kotona olevien vanhempien kasvatustyön tukemisesta. Lisäksi vammaisille koululaisille järjestetään iltapäiväkerhotoimintaa.

Alle kouluikäisen lapsen vanhemmilla on mahdollisuus valita kotona hoidettavalle lapselle joko lasten kotihoidon tuki tai yksityisen hoidon tuki. **Lasten kotihoidon tuki:** lasta hoitaa kotona jompikumpi vanhemmista tai muu huoltaja esim. sukulainen. **Yksityisen hoidon tuki:** lapsen hoitajana on kunnan hyväksymä ja valvoma yksityisen hoidon tuottaja (yksityinen päiväkotitoiminta, yksityinen perhepäivähoitaja tai perheeseen työsuhteessa oleva hoitaja).

4. PÄIVÄHOIDON ARVOT

Tampereen kaupungin päivähoitossa määriteltiin yhteiset arvot ensimmäisen kerran vuonna 1999. Ne on kirjattu Tampereen kaupungin lasten päivähoidon laatupolitiikassa, jossa on määriteltynä myös päivähoidon yhteinen toiminta-ajatus ja perustehtävä. Päivähoidon arvot määriteltiin uudelleen keväällä 2002.

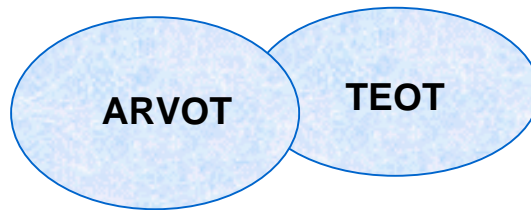

KUVA 2. Tampereen päivähoiton arvot

Varhaiskasvatussuunnitelman suunnitteluprosessi alkaa arvoista. Yhdessä sovitut arvot ohjaavat toimintaa ja jokainen lapsen kasvatukseen osallistuva toimii samojen arvojen ja tavoitteiden mukaisesti. Arvokeskustelut ja työn arviointi (reflektointi) ovat jokaisessa päivähoitoyksikössä jatkuvaa. Lisäksi tulee huomioida muuttuva ympäristö ja yhteiskunta. Päivähoitotoiminnassa arvot ja tavoitteet näkyvät siinä palvelussa, jonka lapset ja vanhemmat saavat. (Högström & Saloranta 2001; Kokljuschkin 2001.)

Työyhteisön toimintaa arvioitaessa mietitään, miten arvot toteutuvat käytännössä. Arviointi auttaa löytämään toiminnan vahvuuksia ja kehittämiskohteita. Arviointi on toiminnan kehittämisen väline. (Högström & Saloranta 2001.)

Mitä
pidämme
tärkeänä?
Mitä
sanomme
muille?

Mitä
todellisuudessa
teemme?

KUVA 3. "Mitä lähempänä arvot ja teot ovat toisiaan, sitä paremmin arvot toteutuvat."
(Kokljuschkin 2001.)

5. OPPIMINEN

Oppiminen on lapselle luontaista. Lapsen oppimista edistävät lapsen luontainen uteliaisuus, vireys ja leikkimielisyys. Oppimisen valmiuksien kehittyminen edellyttää mahdollisuutta tutkia ja yrittää, erehtyä ja korjata erehdyksiä sekä luoda uutta tietoa jo olemassa olevan tiedon lisäksi. Oppimisen perustan muodostaa lapsen omat kiinnostuksen kohteet, kokemukset ja turvallinen lähiympäristö, jossa lapsi voi emotionaalisesti hyvin. Lasten kysymykset ja kiinnostuksen kohteet ulottuvat pienistä ympärillä olevista asioista ja ilmiöistä aina laajempiin avaruudellisiin ilmiöihin ja tapahtumiin. Lapsilla oppiminen tapahtuu usein ryhmässä vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa. Ryhmässä lapset keskustelevat, tuovat esiin erilaisia näkökulmia ja kyseenalaistavat toistensa toimintaa. Aikuinen tukee ja ohjaa kuuntelemalla ja havainnoimalla lasta ja lapsia eri tilanteissa. Oppimisen ilo kumpuaa oivalluksen tunteesta ja yhteisistä mukavista kokemuksista toisten lasten ja aikuisten kanssa. (Brotherus, Hytönen & Krokfors 1999, Hakkarainen 2002, Kangassalo 2000.)

Kasvattajan oma käsitys lasten kasvatuksesta ja oppimisesta vaikuttaa siihen millä tavalla toimintaa toteutetaan päivähoitossa. Kasvatus- ja oppimiskäsitystä pohtimalla selvitetään ihmisten, aikuisten ja lasten toiminnan taustalla olevia käsityksiä kasvusta ja oppimisesta. Lisäksi autetaan tunnistamaan omia ajatuksia ja tuomaan ne tietoisuuden tasolle. Huomion kiinnittäminen omaan kasvatukseen ja oppimiskäsitykseen auttaa laajentamaan omaa käsitystä kasvusta ja oppimisesta. (Kangassalo 2000.)

6. TOIMINTA- JA OPPIMISYMPÄRISTÖ

Kasvatus- ja oppimiskäsitys ohjaa toiminta- ja oppimisympäristön suunnittelua ja rakentamista. Lähtökohtana ovat lapsiryhmän ja yksittäisen lapsen tarpeet sekä toiminnan tavoitteet. Varhaiskasvatuksen toiminta- ja oppimisympäristö muodostuu **fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä.**

Fyysisen toiminta- ja oppimisympäristön suunnittelussa huomioidaan lapset toiminta- ja oppimisympäristön käyttäjinä. Tilat ovat muunneltavissa erilaisiin käyttötarkoituksiin ja mahdollistavat sekä toiminnan eriyttämisen että lapsen omaehtoisen toiminnan. Tilojen käytössä keskeistä on mielikuvituksen käytön mahdollisuus. Fyysinen toiminta- ja oppimisympäristö vastaa lapsen kehityksellistä tasoa ja antaa haasteita kehityksen eteenpäin viemiseksi. Ympäristö herättää lapsen mielenkiinnon uusien asioiden tutkimiseen ja ongelmien ratkaisemiseen. Se tarjoaa tilaisuuksia lasten omaehtoiseen pohdintaan, tutkimiseen, kokeiluun ja liikuntaan. Välineet ja materiaalit ovat lasten ulottuvilla siten, että he voivat vapaasti käyttää tarvikkeita ja työvälineitä sekä huolehtia niistä. Läheiset piha- ja ulkoilalueet puistoihin ja metsiin sekä rakennettu ympäristö muodostavat tärkeän osan toiminta- ja oppimisympäristöä. (Kokljuschkin 2001.)

Psyykinen toiminta- ja oppimisympäristö muodostuu päiväkodin yleisestä ilmapiiristä, johon jokainen työntekijä vaikuttaa. Lapsille on tärkeää, että aikuiset kuuntelevat ja kuulevat heitä ja ovat aidosti läsnä. Aikuinen luo turvallisen, kiireettömän ja rauhallisen ilmapiirin. Lapset saavat kiitosta ja kannustusta, joka vahvistaa lapsen itsetuntoa.

Sosiaalisessa toiminta- ja oppimisympäristössä korostuu jatkuva läheinen vuorovaikutus lapsen sekä muun lapsiryhmän että aikuisten kesken. Yhteistyökyky, tunneilmaisu, kuuntelu, empatia, huumori ja rehellisyys kehittyvät päivähoitotoiminnassa.

Lasten toiminta- ja oppimisympäristöä ja lapsia havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Toiminta- ja oppimisympäristöä muutetaan lapsiryhmää ja tarpeita vastaaviksi. Hyvässä toiminta- ja oppimisympäristössä lapsi kokee, että aikuinen on aidosti kiinnostunut hänestä ja hänen kysymyksistään. (Hakkarainen 2002.)

Fyysinen toiminta- ja oppimisympäristö	Psyykinen toiminta- ja oppimisympäristö	Sosiaalinen toiminta- ja oppimisympäristö
<ul style="list-style-type: none"> - tilat, sisustus, oppimisvälineet, materiaalit - huomio: lapset ympäristön käyttäjinä - turvallisuus, muunneltavuus, haasteellisuus - mahdollisuus tutkimiseen, kokeiluun ja liikuntaan - välineet ja materiaalit lasten ulottuvilla - lähiympäristö 	<ul style="list-style-type: none"> - ilmapiiri turvallinen, rauhallinen ja kiireetön - hyväksyvä ja myönteinen kasvatuskulttuuri - aikuiset herkkiä kuulemaan lasta - kiitos ja kannustus - havainnointi, yksilöllisyyden huomiointi 	<ul style="list-style-type: none"> - läheinen vuorovaikutus aikuisten ja lasten kesken sekä lasten keskinäisen vuorovaikutuksen vahvistaminen - yhteistyökyky, tunneilmaisu, kuuntelu, empatia, huumori, rehellisyys

KUVA 4. Fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen toiminta- ja oppimisympäristö

7. VARHAISKASVATUKSEN SUUNNITTELU JA ARVIOINTI

Varhaiskasvatuksen suunnittelu tapahtuu yhteistyössä päivähoiton henkilöstön, vanhempien ja lasten kanssa. Varhaiskasvatuksen suunnittelun lähtökohtana on päivähoitoyksikön arvojen laatiminen. Yhdessä sovitut arvot ohjaavat toimintaa ja jokainen lapsen kasvatukseen osallistuva toimii samojen arvojen ja tavoitteiden mukaisesti. (Högström & Saloranta 2001.)

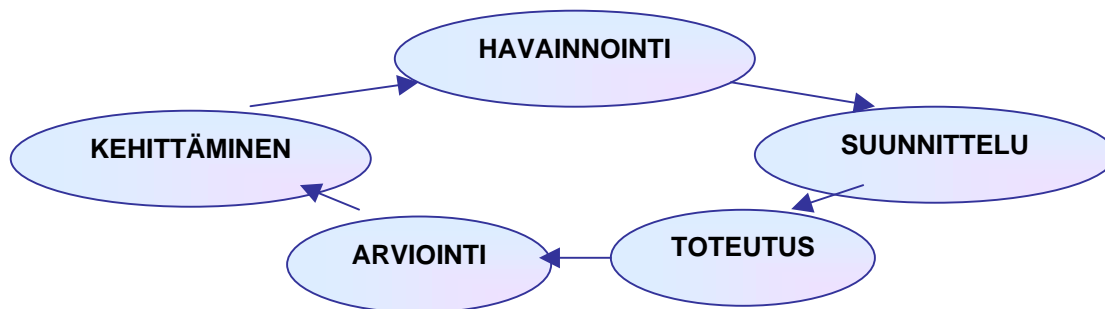
Päivähoitoyksikön arvojen laatimisen lisäksi päivähoiton henkilöstö havainnoi lasta ja lapsiryhmää, tunnistaa erilaiset lapset ja lasten toiminnalle asettamat erilaiset vaatimukset. Havainnoinnin, haastattelujen ja erilaisten dokumenttien sekä vanhempien kanssa käytyjen keskustelujen avulla huomioidaan kunkin lapsen yksilölliset tarpeet, kiinnostuksen kohteet ja kehitystaso. Tärkeänä menetelmänä varhaiskasvatuksessa on lapsen *hoito- ja kasvatussopimuksen* tekeminen yhteistyössä vanhempien kanssa. **Havainnointivaiheessa** saadut tiedot ja systemaattiset havainnot lapsesta ja lapsen todellisuudesta ovat pohjana päivähoiton henkilöstön muodostaessa käsitystä lapsesta sekä lapsen kasvusta ja oppimisesta. (Brotherus, Helimäki & Hytönen 1994.)

Havainnointivaiheessa tekemiensä päättelyjen pohjalta päivähoiton henkilöstö laatii varhaiskasvatussuunnitelman. Suunnitelma tehdään lapsiryhmiä varten, jolloin jokainen lapsi huomioidaan persoonana. Lapsia ei sopeuteta tai motivoida suunnitelmiin, vaan suunnitelmat sopeutetaan lapsiin. Jokaisella lapsella on oikeus yksilölliseen kasvuun ja kehitykseen. **Suunnitteluvaiheessa** päivähoiton henkilöstö asettaa varhaiskasvatuksen tavoitteet, miettii sen sisältöä ja menetelmiä. Suunnittelu edellyttää päivähoitohenkilöstöltä käsitystä lapsen kasvusta ja oppimisesta ja tietoisuutta toiminnasta. Tietoisuus tarkoittaa kasvattajan kykyä eritellä kasvatusajattelua ja toimintatapoja. (mt. 1994.)

Toteutusvaiheessa päivähoidon henkilöstö saa tärkeitä havaintoja lapsesta ja lapsiryhmästä. Toteutusvaiheessa on olennaista, että päivähoidon henkilöstö on tietoinen toteutuksen eettisistä ja moraalisisista seurauksista ja kykenee jatkuvasti tekemään ratkaisuja ja valintoja. Varhaiskasvatuksessa korostuu lapsen kokonaisvaltaisuus. Varhaiskasvatus tukee lapsen aktiivisuutta ja heidän persoonallisuutensa kehittymistä lapsiryhmän jäsenenä. Lapsen kehitystä, kasvua ja oppimista tapahtuu perushoitotilanteissa, leikeissä ja varhaiskasvatustoiminnan eri sisältöalueilla. Sisältöalueiden monipuolisuus ja integroiminen rikastavat lapsen kokemusmaailmaa. Lapsia tuetaan uuden oppimisessa ja erilaisten taitojen harjaantumisessa. (Brotherus, Helimäki & Hytönen 1994.)

Arviointivaiheessa arvioidaan toiminnan suunnittelua ja toiminnan toteutusta, tähän liittyvää havainnointia ja arviointia itsessään. Lasten kehityksen ja oppimisen arviointi on mahdollista, jos suunnitelmat vastaavat sekä lasten ikäkauden että yksilöllisyyden mukaisia tarpeita. Lapsen *kasvun kansiossa* lapsi eri menetelmin kuvaa kasvamistaan ja kehittymistään yhdessä päivähoidon henkilöstön ja vanhempien kanssa. Päivähoidon henkilöstön toiminnan arviointimenetelmiä ovat *havainnointi ja keskustelu*. Havainnointi on arvioinnissa hyödyksi erityisesti silloin, kun siihen liittyy havaintojen kirjaaminen, esimerkiksi päiväkirjan pitäminen tai erilaiset *valmiit /itse tehdyt arviointikaaviot*. Toinen keskeinen keino arvioida pienten lasten kehitystä on *keskustelu*. Keskusteluja käydään vanhempien kanssa ja erityisesti lasten kanssa. (Brotherus, Helimäki & Hytönen 1994; Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski & Nivala 1998; Högström & Saloranta 2001.)

Arviointivaiheessa saadun tiedon ja palautteen pohjalta kehitetään varhaiskasvatustoimintaa ja muutetaan suunnitelmia. **Kehittämisvaihe** on toiminnan muuttamisen ja kehittymisen kannalta erittäin tärkeää. (Högström & Saloranta 2001)

KUVA 5. Varhaiskasvatuksen suunnittelu ja arviointi

8. KASVATUSKUMPPANUUS

Perheiden ja päivähoidon henkilöstön välinen kasvatuskumppanuus on osa varhaiskasvatusta. Kasvatuskumppanuus on tärkeää lapsen, vanhempien ja päivähoidon henkilöstön näkökulmasta tarkasteltuna.

Kasvatuskumppanuus on tärkeää lapsen kasvun ja kehityksen kannalta. Perheiden ja päivähoidon henkilöstön läheinen kasvatuskumppanuus helpottaa lapsen eroa kodista ja hänen siirtymistään uuteen ympäristöön, päivähoitoon sekä myöhemmin kouluun. (Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski, Nivala 1998)

Kasvatuskumppanuuden lähtökohtana on päivähoitossa olevan lapsen ja hänen vanhempiansa arvostaminen. Vanhemmilla on lasten ensisijainen kasvatusoikeus ja – vastuu ja vanhemmat ovat lapsensa asiantuntijoita. Lapsen ja perheen tilanteen tunteminen ympäristöissä, joissa lapsi elää auttaa lapsen kasvun ja kehityksen tukemista päivähoitossa. Päivähoidon henkilöstö tukee omalla asiantuntijuudellaan myös vanhempia lasten kasvatukseen ja kehitykseen liittyvissä asioissa ja heidän itseluottamuksensa kasvattajina lisääntyy. (mt. 1998)

Päivähoidon henkilöstö on lasten kasvatuksen ja kehityksen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteiden tuntija. Koko moniammatillinen päivähoitohenkilöstö osallistuu yhteistyön tekemiseen perheiden kanssa ja tuo osaamisensa ja tieto-taitonsa osaksi kasvatuskumppanuutta. Kasvatuskumppanuudessa on tärkeää vuorovaikutus ja vuorovaikutuksen laatu perheiden ja päivähoidon henkilöstön kesken. Perheiden ja lasten aito kuunteleminen sekä mielipiteiden arvostaminen ja huomioiminen takaavat vuorovaikutuksen onnistumisen. Vanhempien näkemykset lasten tarpeista, toiveista ja kiinnostuksen kohteista päivähoidon henkilöstö ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Tulevaisuudessa varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja toteutuksessa korostetaan lasten kuuntelemista. Lapset osaavat itse kertoa tarpeistaan ja toiveistaan, sekä elämästään. (mt. 1998)

Vanhempien ja päivähoidon henkilöstön kasvatuskumppanuutta tukevat yhteiset keskusteluhetket sekä vanhempainillat. Keskusteluhetken tavoitteena on luoda pohja perheiden ja kasvattajien väliselle luottamukselliselle yhteistyölle, perehdyttää perheet päivähoidon yleisiin kasvatuskäytäntöihin sekä keskustella lasta, lapsen kehitystä ja kasvamista koskevista asioista. (mt. 1998)

Perheen kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta laaditaan lapselle *hoito- ja kasvatussopimus*.

9. MONIAMMATILLISUUS

Päivähoidossa lasten kasvatukseen osallistuu ensisijaisesti kasvattajaryhmä, joka koostuu erilaisen koulutuksen ja työkokemuksen omaavista henkilöistä. Usein perhepäivähoitajat muodostavat keskenään ammatillisen tiimin. Päivähoidon lapsiryhmässä työskentelevän henkilöstön on kyettävä kaikkien työntekijöiden koulutuksellista ja kokemuksellista taustaa hyödyntävään moniammatilliseen työskentelyyn. Parhaimmillaan vanhempien kumppanina ja lasten kasvattajina toimii kasvattajaryhmä, joka on oppinut keskustelujen ja yhteisen työn kehittämisen kautta toinen toisiltaan ja kykenee yhdessä laadukkaaseen päivähoitotoimintaan. (Karila & Nummenmaa 2001.)

Päivähoidon arjessa moniammatillisuus ilmenee sekä sisäisenä että ulkoisena. Päivähoidon sisäinen moniammatillisuus tarkoittaa päivähoidon eri ammattiryhmien yhteistä jaettua ammatillista toimintaa päivähoidon perustehtävien toteuttamiseksi. Ulkoisella moniammatillisuudella tarkoitetaan päivähoidon yhteistyötä muiden samojen lasten ja perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten kanssa. (Karila & Nummenmaa 2001.)

Päivähoidossa moniammatillisen osaamisen lähtökohtana on yhteisesti jaettu tulkinta arvoista, toiminnan tavoitteista sekä samansuuntainen ihmis- ja oppimiskäsitys. Tärkeintä on yhteneväinen käsitys toiminnan tavoitteista eli perustehtävistä, sekä erilaisten tietojen, taitojen ja osaamisen jakaminen yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Moniammatillisuutta edistävät yhteinen kieli, tiedon ja osaamisen jakaminen kasvattajien kesken. Päivähoidon työnjakoa on mietittävä henkilöstön koulutuksen, kokemuksen ja suuntautuneisuuden mukaan. Työnjaon selkeys, töiden jakaminen ja toiminta yhteisten sopimusten mukaan vahvistaa työntekijän asemaa yhteisön vastuullisena jäsenenä. Vastuu kohdataan sekä yksilönä että yhteisön jäsenenä, jolloin toiminta on suunnitelmallista. (mt. 2001.)

Moniammatillisen tieto-aidon hyödyntäminen takaa henkilöstön ammatillisen kasvun, työssä kehittymisen sekä lapselle hyvän hoidon, kasvatuksen ja opetuksen. Moniammatillisuus auttaa hyödyntämään eri ammatillista osaamista ja sen pohjalta rakentuneen osaamisen mukanaan tuomaa näkemystä kasvatukseen. Jokaisen työntekijän erityisosaaminen selkiytyy ja tämä auttaa kasvattajien erityisosaamisen ja vahvuuksien hyödyntämistä ja tarjoaa mahdollisuuden varhaiskasvatustyön kehittämiseen. (mt. 2001.)

10. PERUSHOITO

Päivähoidon perushoidon tilanteet: päiväkotiin saapuminen ja päiväkodista lähteminen, ruokailu, ulkoilu, lepoaika, hygienia, pukeminen ja riisuminen ovat olennainen osa varhaiskasvatusta. Vanhempien kanssa käytävissä keskusteluissa sovitaan ja keskustellaan perushoidon tilanteista.

Perushoidossa huomioidaan lapsen yksilöllisyys ja lapsen tarpeet. Tilanteet tarjoavat lapsille arvokkaita hetkiä, joissa he voivat tuntea yhteenkuuluvuutta ja aikuisten läsnäoloa. Jokainen lapsi tarvitsee ja ansaitsee yksilöllistä huomiointia ja kehityksen tukemista, ymmärrystä ja kuulluksi tuleamista päivähoitopäivän aikana. Lapsista huolehtiminen, huomioiminen, turvallisuuden ja ystävällisyyden takaaminen lapsia kohtaan sekä lasten arvostaminen ovat hoidon ja kasvatuksen lähtökohdat. Perushoitotilanteet tarjoavat lapsille arvokkaita kasvatuksellisia ja itsenäiseksi oppimisen taitoja. Erilaisten taitojen oppimista tehostaa lasten mahdollisuus jäljitellä vertaisryhmässä itseä taitavampien esimerkkiä. Hyvän sosiaalisen, psyykkisen ja fyysisen toiminta- ja oppimisympäristön luominen perushoitotilanteissa aikuisten ja lasten väliseen kanssakäymiseen ovat osa varhaiskasvatusta. (Siren-Tiusanen & Tiusanen 2001.)

Lasten kehitys luo tarpeen jatkuvalla suunnittelulla ja päivähoitohenkilökunnan moniammatillisen tiimityön toimivuudelle. Perushoitotilanteiden suunnitteluun vaikuttavat seuraavat tekijät:

- ryhmän lasten henkilökohtainen elämänrytmi (mm. ikään liittyvä uni-valverytmi, perhetaustaan liittyvät nukkumistottumukset ja yksilöllinen temperamentti)
- vanhempien työelämään osallistumisesta johtuvat perhekohtaiset aikataulut, jotka vaikuttavat mm. lasten hoitopäivien pituuteen ja ajoitukseen
- päivähoitohenkilökunnan työn rytmittäminen
- ryhmän kanssa toimimisen lähtökohta: mm. ryhmän koko ja ikärakenne
- pienryhmätoimintojen ja toimintatuokioiden organisoimisen asettamat haasteet, pitkäkestoisten leikkien vaatimat ajalliset edellytykset, riittävän ulkoilun turvaaminen sekä rauhallisten lepo- ja unitilanteiden järjestäminen. (Siren-Tiusanen & Tiusanen 2001.)

11. LEIKKI

Leikki on lapsen luontainen tapa toimia. Leikki on tutkimista, oppimista, iloa, seikkailuja, harjoittelemista ja kokeilemista. Leikki on myös tutkimista ja oppimista. Leikin avulla lapsi käsittelee kokemuksiaan ja tunteitaan sekä uutta tietoa yhdessä toisten kanssa. Lapsi sijoittaa kokemuksensa ja tunteensa sekä uuden tiedon osaksi aiemmin oppimaansa. Leikkiessään lapsi luo uutta, etsii vastauksia kysymyksiin ja oppii elämiseen liittyviä toimintoja. Lapsi leikkii sitä, mitä on juuri oppinut tai on parhaillaan oppimassa. Oppimisen näkökulmasta leikki luo lapselle turvallisen ilmapiirin kokeilla erilaisia taitoja, kestää epäonnistumisia ja harjoittaa sosiaalisia taitoja. (Brotherus, Hytönen & Krokfors 1999; Hakkarainen 2002; Kalliala 1999, Kalliala & Tahkokallio 2001.)

Leikkimahdollisuuksien luominen edellyttää kasvattajilta yhteistyötä ja yhteisiä näkemyksiä. Päivähoidossa on lasten leikeille aikaa, tilaa, erilaisia materiaaleja, leikkirauhaa ja mahdollisuus leikin jatkumiselle ja kehittämiselle. Päivähoidon kasvattajalla on tärkeä rooli leikin kehittäjänä, leikkiympäristön rikastuttajana ja materiaalien tarjoajana. Kasvattajan osallistuminen lasten leikkiin pidentää leikin kestoa ja monipuolistaa leikkiä ja lasten yhteistä toimintaa. Leikkitilanteet luovat mahdollisuuden leikin havainnointiin ja dokumentointiin. Dokumentointi auttaa aikuista kehittämään toimintaa lapsen näkökulman suuntaan. Aikuinen luo tilanteita ja mahdollisuuksia, jossa lapset voivat itse pohtia, keksiä ja leikkiä. (Brotherus, Hytönen & Krokfors 1999; Kalliala 1999, Kalliala & Tahkokallio 2001.)

12. VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN ARVIOINTI

Lapsen kasvu ja kehitys edellyttävät päivähoiton kasvatuskäytäntöjen ja suunnitelmien jatkuvaa ja tavoitteellista arviointia. Arvioinnin avulla saadun tiedon pohjalta kehitetään varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuja arvoja, tavoitteita, sisältöjä ja menetelmiä. Arvioinnin avulla selvitetään päivähoitoyksikön toiminnan vahvuuksia ja kehittämiskohteita. (Högström & Saloranta 2001.)

Päivähoitoyksikössä järjestetään pedagogisia keskustelutilaisuuksia ja toiminnan arviointia. Päivähoidon kasvattajat arvioivat arviointivaihetta, pohtivat arviointitapoja, arvioinnin kohdentumista eri vaiheisiin, sen yksipuolisuutta tai monipuolisuutta. Arvioinnin perusteella tehdään päätelmiä ja sen pohjalta kehitetään lapsen hyvinvointia edistäviä toimenpiteitä. (mt. 2001.)

Arvioimalla päivähoiton henkilöstö kehittyi omassa ammatissaan. Oleellinen osa varhaiskasvatussuunnitelman arviointia on työyhteisön arvioinnin lisäksi yksittäisen henkilön toiminnan arviointi. Samalla kun päivähoiton henkilöstö arvioi toteutunutta toimintaa, mietitään kasvatus- ja opetustyön onnistumista. (mt.2001.)

Lasten vanhempien osallistuminen varhaiskasvatuksen arviointiin on yksi kodin kanssa tehtävän yhteistyön muodoista. Varhaiskasvatusta arvioidessaan vanhempien tulee olla tietoisia asetetuista tavoitteista. Arviointi vanhempien kanssa edellyttää avoimuutta ja vuorovaikutuksellisuutta. Arvioinnin tulee merkitä varhaiskasvatustoiminnan yhdessä kehittämistä. (Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski & Nivala 1998.)

Päivähoitoyksikön ja henkilöstön sisäisen arvioinnin rinnalla voidaan toteuttaa ulkoista arviointia. Päivähoidon toiminnan arviointiin kuuluu laadunarviointi. Laadunarviointia varten päivähoitossa on käytössä laadunarvioinnin kriteeristöt. Laadunarviointi on päivähoitossa jatkuva prosessi, jossa asiakaslähtöisyys, henkilöstön ammatillinen osaaminen ja hyvin toimiva työyhteisö sekä johdon sitoutuminen ovat keskeisiä elementtejä. (mt. 1998.)

13.YHTEISTYÖ MUIDEN TOIMIJOIDEN KANSSA

Lapsen kehityksen ja kasvun kannalta varhainen vuorovaikutus lasta hoitavien kasvattajien ja muiden samojen perheiden ja lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten kanssa on tärkeää. Työskentelyssä yhteistyöosaaminen, hyvät yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot sekä avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri jäsenten välillä ovat tärkeitä toiminnan edellytyksiä. (Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski & Nivala 1998.)

Päivähoito toimii yhteistyössä lähiympäristönsä erilaisten järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Lapsen ja perheiden hyvinvointia koskevissa asioissa yhteistyössä päivähoitoyksikön kanssa toimivat sosiaali-, terveys- ja koulutustoimen tehtäväalueilla lastenneuvola, perheneuvola, perusterveydenhuolto (psykologit ym.), lapsiperheiden kotipalvelu, lapsiperheiden sosiaalityö ja koulut. Tulevaisuudessa erityislapsen kuntoutuksen ja ehkäisevän sosiaalityön merkitys korostuu.

Päivähoitoyksiköt, perhepäivähoitajat ja perheet tekevät yhteistyötä erilaisten järjestöjen kanssa. Verkostoitumista edistävää ja vertaistukea antavaa alueellista toimintaa järjestetään hyvin vaihtelevasti eri päivähoitoyksiköissä. Tulevaisuuden kehittämisenäkökulma on päivähoitoyksiköiden eri muotojen keskinäinen yhteistyö.

Muiden tahojen kanssa toimittaessa etsitään uusia laajempia hallinnollisia rajoja ylittäviä toimintamalleja, yhteistä suunnittelua ja osaamisen kokonaisvaltaista käyttöönottoa.

LÄHTEET:

Brotherus, A., Helimäki, E. & Hytönen, J. 1994. Opetus varhaiskasvatuksessa. Juva: WSOY.

Brotherus, A., Hytönen, J. & Krokfors, L. 1999. Esi- ja alkuopetuksen didaktiikka. Juva: WSOY.

Hakkarainen, P. 2002. Kehittävä esiopetus ja oppiminen. Juva: WS Bookwell Oy.

Hujala, E. & Puroila, P. 1998. Suomalainen päivähoito. Lapsen oikeus varhaiskasvatukseen. Lastentarhanopettajaliiton julkaisuja.

Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila-Haapakoski, S. & Nivala, V. 1998. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Högström, B. & Saloranta, O. (toim.) 2001. Eväitä esiopetukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Kalliala, M. 1999. Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Kalliala, M. & Tahkokallio, L. 2001. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. Taiteen ja leikin lumous. 4-8 –vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Tampere: Tammer-Paino Oy. 33-61.

Kangassalo, M. 2000. Teoksessa Kangassalo, M. Karila, K. & Virtanen, J. Omat opetussuunnitelmat esiopetukseen. Tampere: Tampere-Paino Oy. 65-98.

Karila, K. & Nummenmaa, A-R. 2001. Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkotit. Tampere: WS Bookwell Oy.

Kokljuschkin, M. 2001. Unelmien päiväkotit. Kohti parempaa oppimisympäristöä. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Päivähoidon kestävä kehityksen ohjelma. Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystoimen monisteita 4/ 2002.

Siren-Tiusanen, H. & Tiusanen E. 2001. Teoksessa Helenius, A., Karila, K., Munter, H. Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. 2001. Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Juva: WS Bookwell Oy. 65-89.

Osa II: Varhaiskasvatuksen käytännöt päivähoitossa

1. JOHDANTO	19
2. LEIKKI - Leikkivä, itseensä luottava lapsi.....	22
3. PERUSHOITO	23
3.1 Päiväkotiin tuleminen ja päiväkodista lähteminen	23
3.2 Ruokailu.....	23
3.3 Hygienia	24
3.4 Pukeminen ja riisuminen.....	24
3.5 Lepohetki	25
3.6 Ulkoilu.....	26
4. VARHAISKASVATUKSEN SISÄLTÖALUEET.....	27
4.1 Terveys, fyysinen ja motorinen kehitys	27
4.2 Kieli, vuorovaikutus ja viestintäkasvatus	27
4.3 Matemaattiset valmiudet.....	28
4.4 Etiikka ja katsomus.....	28
4.5 Ympäristö, luonto ja kestävä kehitys.....	29
4.6 Taide ja kulttuuri.....	29

1. JOHDANTO

Varhaiskasvatustoiminnan tavoitteena on leikkivä, itseensä luottava lapsi päivähoiton toiminta- ja oppimisympäristössä.

Lapsen kehityksen, kasvun ja oppimisen tukemisessa vanhemmat ja päivähoiton henkilöstö toimivat kumppaneina. Kasvatuskumppanuus on eri osapuolten tasavertaista vuorovaikutusta, jossa vanhempien ja henkilökunnan erilainen asiantuntemus ja tietämys yhdistyvät.

Tässä osassa ja seuraavassa kuviossa tarkastellaan leikkiä ja perushoidon tilanteita lasten, vanhempien ja henkilökunnan näkökulmasta sekä kuvaillaan varhaiskasvatustoiminnan sisältöalueita. Leikin ja perushoidon tilanteisiin on päivähoiton kehittämistyöryhmä koonnut päivähoiton käytäntöjä. Ne auttavat päivähoitoyksiköitä varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja arvioinnissa.

HOITO, KASVATUS JA OPETUS

LEIKKIVÄ, ITSEENSÄ LUOTTAVA LAPSI
PÄIVÄHOIDON TOIMINTA- JA
OPPIMISYMPÄRISTÖSSÄ

VANHEMMAT

HENKILÖKUNTA

PERUSHOITO

VARH.KASV.SISÄLLÖT

PÄIVÄKOTIIN TULEMINEN JA
PÄIVÄKODISTA LÄHTEMINEN

TERVEYS, FYYSINEN JA
MOTORINEN
KEHITYS

RUOKAILU

KIELI, VUOROVAIKUTUS
JA VIESTINTÄKASVATUS

HYGIENIA

MATEMAATTISET
VALMIUDET

PUKEMINEN
JA
RIISUMINEN

ETIIKKA JA KATSOMUS

LEPOHETKI

YMPÄRISTÖ, LUONTO JA
KESTÄVÄ KEHITYS

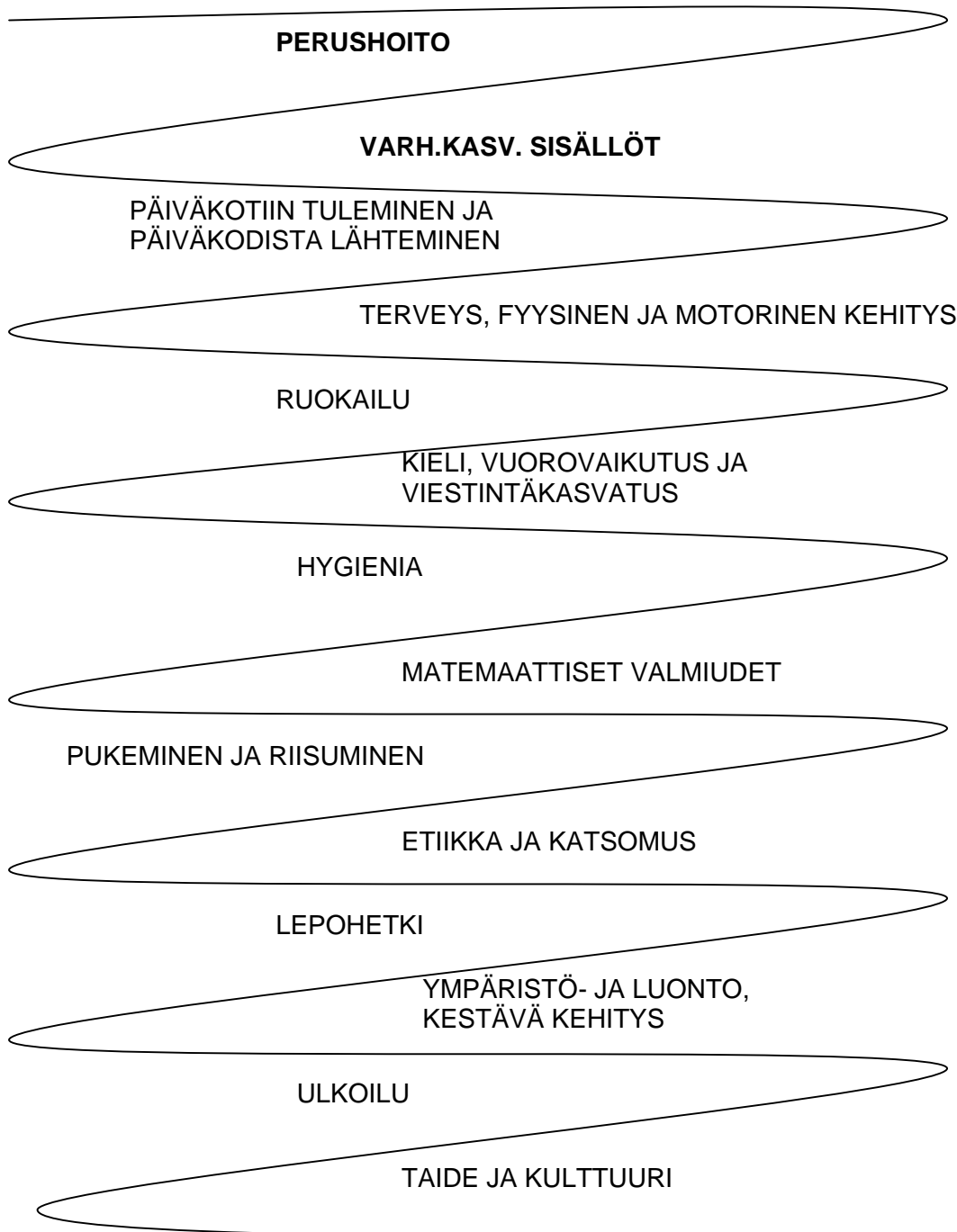
ULKOILU

TAIDE JA KULTTUURI

HOITO, KASVATUS JA OPETUS

LEIKKIVÄ, ITSEENSÄ LUOTTAVA LAPSI
PÄIVÄHOIDON TOIMINTA- JA OPPIMISYMPÄRISTÖSSÄ

VANHEMMAT HENKILÖKUNTA

KUVA 6. Perushoidon tilanteet ja varhaiskasvatuksen sisältöalueet.

2. LEIKKI – Leikkivä, itseensä luottava lapsi

LAPSET

- leikki on hauskaa, mieluisaa ja tuttua toimintaa vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa
- saavat ilon, oivalluksen ja onnistumisen kokemuksia ja elämyksiä sekä oppivat uusia tietoja ja taitoja
- lasten mielikuvitus ja luovuus kehittyvät
- uskaltavat kokeilemaan uutta ja oppivat ratkaisemaan ongelmia sekä oppivat muodostamaan käsitteitä
- oppivat suunnittelemisen taitoja ja oppivat noudattamaan yhdessä sovittuja sääntöjä
- oppivat ratkaisemaan keskinäisiä ristiriitojaan sekä käsittelemään tunteitaan
- lasten itsetunto ja identiteetti kehittyvät

VANHEMMAT

- leikki on päivähoidon tärkeää toimintaa, lapsilla on tilaa ja aikaa leikkiä
- lapset saavat elämyksiä ja kokemuksia leikeistä ja kavereista, joihin kodissa ei ole mahdollisuutta
- luottavat päivähoitoon kokiessaan, että lapsilla on hyvä olo päivähoitossa sekä kokiessaan, että päivähoitossa lapsi saa olla lapsi
- leikin havainnointi ja dokumentointi (muun muassa kasvun kansiot) tarjoavat mahdollisuuden seurata lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista vertaisryhmässä
- saavat tietoa lasten kiinnostuksen kohteista ja lasten maailmasta

HENKILÖKUNTA

- saa mahdollisuuden lasten havainnointiin. Havainnoidessaan henkilökunta tutustuu lapsen yksilöllisiin ja yhteisiin kiinnostuksen kohteisiin ja lapsille tärkeisiin asioihin sekä suunnittelee toimintaansa.
- mahdollistaa lasten leikin antamalla lapsille tilaa, aikaa ja mahdollisuuksia
- lasten leikkien maailma luo iloisen, innostavan ja kiireettömän ilmapiirin
- suunnitelmallisen leikin avulla lapset tutustuvat uuteen toimintaan
- osallistuu lasten leikkiin sekä kehittää ja rikastuttaa lasten leikkiä. Leikkiin osallistuminen ja eläytyminen tarjoavat henkilökunnalle läheisyyden kokemuksen tunteen lasten kanssa.

3. PERUSHOITO

3.1 PÄIVÄKOTIIN TULEMINEN JA PÄIVÄKODISTA LÄHTEMINEN

LAPSET

- tuntevat itsensä tervetulleeksi ja hyväksytyksi päivähoitoon saapuessaan
- saavat henkilökohtaisen vastaanoton päivittäin
- kokevat päiväkotiin tulotilanteet ja päiväkodista lähtötilanteet kiireettömiksi ja mukaviksi
- kokevat päivähoitopäivän turvallisena

VANHEMMAT

- kokevat, että heidän lapsensa on tervetullut päivähoitoon
- kokevat, että lapsella on turvallinen päivä päivähoitossa
- luottavat päivähoidon ammattitaitoiseen henkilökuntaan
- ovat tietoisia, että hoitoajoissa joustetaan perheen tarpeiden mukaan
- vanhempien asioille on aikaa sekä tulo- että lähtötilanteissa
- saavat tietoa lapsen päivän kulusta ja tulevista tapahtumista
- ovat tietoisia päivähoidon toimintatavoista (esim. henkilökunnalle ilmoittaminen lapsen tulosta ja lähdöstä, mihin lapsi tuodaan ja mistä haetaan, lasten riisumis- ja pukemiskäytännöt)

HENKILÖKUNTA

- päivähoitossa on paikalla ammattitaitoista henkilökuntaa
- päivähoidon yhdessä sovitut käytännöt ovat kaikkien tiedossa ja kaikki toimivat niiden mukaan
- osaa kertoa lapsen päivän kulusta ja tieto kulkee myös henkilökunnan kesken
- huomioi lapset yksilöllisesti

3.2 RUOKAILU

LAPSET

- saavat monipuolista ja terveellistä ravintoa
- tutustuvat erilaisiin ruokiin
- kokevat ruokailun mukavana sosiaalisena tilanteena
- oppivat hyviä tapoja ja omatoimisuutta

VANHEMMAT

- luottavat, että lapsi saa riittävästi monipuolista ja terveellistä ruokaa päivän aikana
- keskustelevat henkilökunnan kanssa lapsen ruokailuun liittyvistä tavoista ja tottumuksista kokevat saavansa tietoa päivähoiton ruuasta ja lapsen syömisestä
- tekevät yhteistyötä keittiöhenkilökunnan kanssa lapsen allergioihin ja ruokavalioihin liittyvissä asioissa

HENKILÖKUNTA

- luo myönteisen ilmapiirin ruokailutilanteeseen
- opettaa ruokailutapoja lapsille ja toimii itse mallina lasten ruokailussa
- neuvottelee perheen kanssa lapsen allergioihin ja ruokavalioihin liittyvistä asioista

3.3 HYGIENIA

LAPSET

- oppivat siisteyskasvatukseen, hygieniaan ja terveyteen liittyviä asioita
- oppivat omatoimisuutta
- tuntevat, että heidät huomioidaan yksilöllisesti
- kokevat onnistumisia (esim. kuivaksi oppiminen)

VANHEMMAT

- kokevat, että päivähoitossa tuetaan heidän kasvatustaan siisteyskasvatukseen ja omatoimisuuden opetteluun liittyvissä asioissa
- kertovat lasten tavoista ja tottumuksista kyseisissä asioissa
- sopivat yhdessä henkilökunnan kanssa lasten siisteyskasvatukseen liittyvistä asioista

HENKILÖKUNTA

- huolehtii lasten siisteyskasvatuksesta, hygieniasta ja terveydestä
- luo wc-tilanteisiin mukavan ja rauhallisen ilmapiirin
- huomioi lasten yksilöllisyyden – lapset oppivat eri tahdissa asioita
- lasten wc-tilanteisiin liittyvistä asioista keskustellaan vanhempien kanssa ja vanhempien toiveet otetaan huomioon

3.4 PUKEMINEN JA RIISUMINEN

LAPSET

- kokevat eteistilanteet kiireettömiksi
- lapsilla on mahdollisuus vuorovaikutukseen aikuisen kanssa
- oppivat omatoimisuutta ja vuoron odottamista
- oppivat omista tavaroista ja vaatteista huolehtimista

VANHEMMAT

- luottavat, että lapsen vaatetuksesta ja vaatteista huolehditaan päivähoitossa
- huolehtivat lapsen asianmukaisesta vaatetuksesta

HENKILÖKUNTA

- huolehtii, että eteinen on viihtyisä ja vaatteet ovat lasten saatavilla
- huolehtii, että eteistilanne on kiireetön ja porrastettu

- huolehtii lapsen yksilöllisistä tarpeista ja perheen toiveista

3.5 LEPOHETKI

LAPSET

- kehityksen ja jaksamisen kannalta tärkeää, että lapsilla on mahdollisuus päivittäiseen rauhoittumiseen ja rentoutumiseen
- mahdollisuus kuunteluun sekä kokemuksiin ja elämyksiin (erilaiset sadut, musiikki jne.)
- aikaa omille mielikuvituksille ja ajatuksille
- saavat yksilöllistä huomiota

VANHEMMAT

- kokevat, että heidän päivähoitoon liittyvät tarpeensa ja toiveensa otetaan huomioon
- Vanhempien kanssa keskustellaan lepohetken tarpeellisuudesta ja lepohetken sisällöstä

HENKILÖKUNTA

- keskustelelee lepohetken tarpeellisuudesta lapsen kehityksen kannalta. Keskusteluiden pohjalta henkilökunta sopii yhteisesti noudatettavista käytännöistä.
- keskustelelee asioista yhdessä vanhempien kanssa, ja ottaa toiminnassaan huomioon vanhempien toiveet ja tarpeet
- kiinnittää huomiota myös tilojen viihtyvyyteen sekä rentoutumisen ja rauhoittumisen mahdollistamiseen
- suunnittelee lepohetken, joka tarjoaa lapsille mahdollisuuden kuunteluun sekä kokemuksiin ja elämyksiin (erilaiset jatkosadut, musiikki jne.)
- huomioi jokaisen lapsen yksilönä, ja huomioi jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet levon suhteen
- mahdollistaa lapselle turvallisuuden ja hellyyden kokemisen

3.6 ULKOILU

LAPSET

- on mahdollisuus ohjattuun ja vapaaseen ulkoiluun ja liikkumiseen
- saavat kokemuksia ja elämyksiä ulkoilusta ja liikkumisesta erilaisella säällä. Ulkoilu ja liikkuminen edistävät lapsen terveyttä.
- tutustuvat erilaisiin pihaleikkeihin ja ulkoliikuntalajeihin
- on mahdollisuus pitkäkestoiseen leikkiin ja ulkoilun aikana lapsilla on mahdollisuus leikkiä toisen ryhmän lasten kanssa
- ovat tietoisia yhdessä sovitusta käytännöistä ja kokevat olonsa turvalliseksi

VANHEMMAT

- luottavat, että lapsen turvallisuudesta huolehditaan
- tiedostavat ulkoilun ja liikkumisen merkityksen lapselle
- huolehtivat lapsen säänmukaisista vaatteista ja varusteista
- ovat tietoisia sovitusta käytännöistä

HENKILÖKUNTA

- osallistuu aktiivisesti ulkoiluun ja liikkumiseen erilaisella säällä
- huolehtii lasten turvallisuudesta ja ulkoilun monipuolisuudesta
- on sopinut yhdessä lasten kanssa käytännöistä, joista kaikki ovat tietoisia ja joita kaikki noudattavat
- toteuttaa monipuolisesti päivähoitoyksikön piha-alueen mahdollisuuksia lasten toiminnassa
- arvioi pihaympäristöä ja huolehtii pihan kunnosta
- korostaa toimimista yhteisvastuullisesti
- mahdollistaa lähiympäristön aktiivisen käytön

4. VARHAISKASVATUKSEN SISÄLTÖALUEET

Varhaiskasvatuksen sisältöaluejako on suunnittelun apuväline. Tässä esitetty jaottelu perustuu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2000) ja Tampereen strategian mukaisiin painotuksiin. Työtapojen monipuolisuus tarjoaa lapsille uusia kokemuksia ja edistää sisältöaloihin liittyvien taitojen oppimista. Lapsi kokee uudet asiat merkityksellisiksi, kun ne liittyvät hänen aikaisemmin omaksumiinsa tietoihin ja taitoihin. Lapsiryhmän hyvä tuntemus auttaa sekä pedagogisen että fyysisen oppimisympäristön rakentamista monipuoliseksi, lasten kehitystasoa vastaavaksi ja kehityksen myötä muuntuvaksi. Myös sosiaalisten taitojen kehittyminen on mukana useissa sisältöalueissa. (Lerkkanen & Koivisto 2001.)

4.1 Terveys, fyysinen ja motorinen kehitys

Päivittäinen monipuolinen liikunta, ravinto, lepo, hygienia ja ulkoilu ovat välttämättömiä lapsen kasvuun, kehitykselle ja terveydelle. Fyysis-motoriseen kehitykseen kuuluu kunto ja liikehallinta. Ne kehittyvät erilaisissa leikeissä, liikunnassa ja perushoidon tilanteissa. Lasten toiminta- ja oppimisympäristö innostaa lasta liikkumaan niin sisällä kuin ulkona. Lasten liikunnallisia haasteita suunnitellaan tarpeiden mukaan eteis-, käytävä-, ym. tiloihin. Hienomotoriikka, kädentaidot sekä käden ja silmän yhteistyö kehittyvät leikkien, askartelun ja arkipäivän toimintojen avulla.

4.2 Kieli, vuorovaikutus ja viestintäkasvatus

Kieli on ajattelun ja vuorovaikutuksen väline. Se kehittyy vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Lasten sosiaalisen kehityksen sekä itsetunnon ja identiteetin rakentumisessa kieltä rikastuttavalla varhaiskasvatustoiminnalla on suuri merkitys. Varhaiskasvatuksen toiminta- ja oppimisympäristö tarjoaa lapselle palkitsevia vuorovaikutuskokemuksia ja kielellisiä malleja. (Niemi 2001.)

Kielen ja kommunikaation oppimisessa yhdistyvät leikki, uteliaisuus ja aktiivisuus puhumiseen, kuuntelemiseen, luovaan ilmaisuun, lukemiseen, kirjoittamiseen ja kirjallisuuteen. Lasta kannustetaan kuuntelemaan, puhumaan ja kertomaan kokemuksista, tarpeista, tunteista, toiveista ja mielipiteistä. Lasten päivä rakentuu erilaisista vuorovaikutustilanteista toisten lasten ja aikuisten kanssa. (Niemi 2001.)

Lasten kasvuympäristöihin kuuluvat monenlaiset viestintävälineet. Varhaiskasvatuksessa lapsia ohjataan käyttämään erilaisia viestintävälineitä. Tietotekniikan avulla lapsille tarjotaan haastavia oppimistehtäviä ja annetaan kaikille lapsille tasa-arvoiset mahdollisuudet uuden teknologian hallintaan. Erilaisten viestintävälineiden kavalukutaidon kehittäminen auttaa lapsia jäsentämään, ymmärtämään ja suhtautumaan kriittisesti näkemäänsä.

4.3 Matemaattiset valmiudet

Matematiikka on ympäristön tutkimista ja jäsentämistä. Lapset oppivat matemaattisia käsitteitä liikkuen kaikilla aisteillaan ja ongelmia ratkaistessaan.

Varhaiskasvatustoiminnassa lapsia ohjataan tekemään havaintoja tilanteista, tapahtumista, esineistä jne. Näiden havaintojen pohjalta lapset harjaantuvat ratkaisemaan erilaisia matemaattisia tehtäviä. Toiminta- ja oppimisympäristö tukee lapsen matemaattista kehitystä tarjoamalla erilaisia leikkejä, pelejä ja materiaaleja. Omakohtaisten ja konkreettisten kokemusten kautta lapsessa herää kiinnostus ja tutkimisen halu erilaisiin matemaattisiin ilmiöihin. (Hartikainen, Vuorio, Mattinen, Leppävuori & Pahkin 2001.)

4.4 Etiikka ja katsomus

Eettinen perusta välittyy kulttuuriperinnössämme ns. hiljaisena tietona, joka on läsnä kaikessa varhaiskasvatustoiminnassa. Lapsen eettisen kehityksen perustan muodostaa minäkuvan ja terveen itsetunnon kehittyminen. Lapsi tuntee, että hänen ajatuksensa ovat tärkeitä ja että hänet hyväksytään. Hyvän ja pahan, oikean ja väärän eron ymmärtäminen kehittyy lapsella vähitellen. Sääntöjen pohtiminen antaa valmiuksia omien ja muiden valintojen eettiseen tarkasteluun. Toisten kunnioittaminen, erilaisuuden hyväksyminen ja työn arvostaminen kuuluvat varhaiskasvatuksen tavoitteisiin. Aikuisten tehtävänä on luoda turvallisuudentunne ja auttaa lasta löytämään eettisesti kestäviä ratkaisuja. (Päällysaho 2001)

Katsomuskasvatuksessa kunnioitetaan perheen toiveita ja näkemyksiä. Varhaiskasvatuksessa lapselle välitetään juhlapyyhiin liittyviä tapoja, annetaan tilaan lapsen uskoon liittyville kysymyksille ja tarjotaan myönteisiä ja turvallisia kokemuksia. (mt. 2001)

4.5 Ympäristö, luonto ja kestävä kehitys

Luonto- ja ympäristökasvatukseen sisältyy ajatus kasvatuksesta kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. Tämä tarkoittaa elinkelpoisen, monimuotoisen luonnon ja kulttuurisen monimuotoisuuden arvostamista. Se sisältää tavoitteen samanarvoisuudesta ja oikeudesta hyvään elämään. (Päivähoidon kestävän kehityksen ohjelma 2001.)

Lasten omat kokemukset ja havainnot ovat pohjana luonto- ja ympäristökasvatuksessa. Luonto- ja ympäristökasvatuksen tavoitteena on, että lapsi oppii ymmärtämään ja arvostamaan luontoa ja rakennettua ympäristöä sekä oppii arvostamaan erilaisia ihmisiä ja kulttuureja. Aikuisten esimerkki on merkittävä arvojen ja arjen käytäntöjen opettamisessa. (Aho 2001.)

4.6 Taide ja kulttuuri

Taidekokemukset ovat merkittävä osa lapsen emotionaalista, taidollista ja tiedollista kehitystä. Taidekasvatus tarjoaa lapsille mahdollisuuden saada onnistumisen elämyksiä, oppia itsestään ja löytää uusia tapoja ilmaista itseään.

Varhaiskasvatuksessa lapsella on mahdollisuus päivittäin monipuoliseen luovaan ilmaisuun. Lapsen toiminta- ja oppimisympäristö on turvallinen ja kannustava. Se rohkaisee lasta mielikuvituksen käyttöön ja luovaan ilmaisuun. Taide- ja kulttuurikasvatus tukevat lasten kulttuurisen identiteetin vahvistumista. (Piironen, Ruokonen, Karppinen, Pulli, Hakala, Segergrant & Grönholm 2001.)

LÄHTEET

Aho, L. 2001. Ympäristö ja luonnontieto. Teoksessa Högström, B. & Saloranta, O. (toim.), Esiopetus tavoitteellisen oppimispolun alkuna. Opetushallitus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2000. Opetushallitus.

Hartikainen, S., Vuorio, J-M., Mattinen, A., Leppävuori, S-L. & Pahkin, L. 2001. Matematiikka. Teoksessa Högström, B. & Saloranta, O. (toim.), Esiopetus tavoitteellisen oppimispolun alkuna. Opetushallitus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lerkkanen, M-K., & Koivisto, P., 2001. Opetuksen eheyttäminen – kohti elinikäistä oppimista. Teoksessa Högström, B. & Saloranta, O. (toim.), Esiopetus tavoitteellisen oppimispolun alkuna. Opetushallitus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.